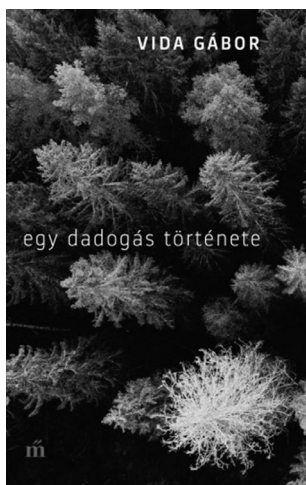

DECZKI SAROLTA

Vida Gábor: Egy dadogás története

Magvető Kiadó
Budapest, 2017
373 oldal, 3699 Ft

Mintha egy gát átszakadásának lennénk tanúi az utóbbi években: egymás után jelennek meg azok a könyvek, melyek a múlt egy-egy kevésbé ismert, vagy egyenesen elhallgatott szeptét dolgozzák fel. Úgy tűnik, egyre nagyobb az igény arra, hogy igaz történeteket mondjunk és olvassunk olyan – főleg huszadik századi – folyamatokról, melyeknek nagy szerepe van abban, hogy olyanok lettünk, amilyenek. Valóságos kibeszélési, kimondási hullám tört a magyar irodalomra, gondoljunk csak Borbély *Nincstelene*kjére, Tompa *Omertá*jára, Zoltán Gábor *Orgiá*jára, vagy akár Vajda Mihály önéletrajzi könyvére, a *Szög a zsákból*ra. A hallgatás megtörése ezeknek a könyveknek a tétje, s ebbe a sorba tartozik Vida Gábor új regénye is.

Már a könyv címe is arra utal, hogy a beszéddel komoly problémák vannak abban a közegben, melyben a szerző memoárja vagy önéletrajzi regénye játszódik. Ez a közeg márpedig Ceaușescu Romániája, azon belül is a magyar kisebbségi magyar falvak, otthonok. Azt is több regény feldolgozta már az utóbbi időben, hogy milyen felnőtté érni ebben az országban, Vida könyve azonban képes új szempontokat adni az eddigi képhez. A legfontosabb ezek közül talán éppen magának a beszédnek, pontosabban a beszéd képességének a tematizálása, hiszen megtudjuk, hogy ő maga dadog, dadogása pedig egyáltalán nem független attól, hogy abban a családban és közegben, ahol felnőtt, nincs tere a nyílt beszédnek, mert nagyon sok fontos dolgot elfojtanak, elhallgatnak, és a megszólalás lehetősége szigorúan szabályozott. A dadogás a beszélő sérülése, ám egyszersmind kétségbeesett kísérlete is arra, hogy felrúgja a rá kényszerített rendet, megtörje a hallgatást, és visszaszerezze a beszéd jogát. Ám dacára a beszédalkészség fogyatékosának, mégis ő az egyetlen, aki végre képes arra, hogy őszintén beszéljen, míg a többiek még csak a dadogásig is alig jutnak el.

Erős felütéssel indul a könyv; az első pár oldalon rögtön megjelenik az a konstelláció, mely a megszólalás lehetőségeit

meghatározza: a család, s főleg annak belső hatalmi viszonyai. A magát családfőnek tekintő anya, aki az emberek egyik legszörnyűbb típusát testesíti meg: életprogramja van, „házi feladata, amit el kell végeznie” (16), amit vélhetően a Jóistentől kapott. Ennél is rosszabb azonban, hogy ez az életfeladat nem más, mint maga az elbeszélő valamint az anya férje, a róluk való „gondoskodás”, magyarul a két férfi állandó egrecírozása, szekírozása. A családnak kiszolgáltatott gyerek azonban nem tud az anya elől az apánál menedéket keresni, hiszen ő is rabja azoknak a mintáknak, melyek lehetetlenné teszik az emberek közötti nyílt beszédet, és állandó hazugságra, hallgatásra kárhóztatják őket, míg csak el nem telik az élet. A család éppen úgy működik, mint a diktatúra; ugyanaz az elnyomás jelenik meg az emberi kapcsolatok minden szintjén. Ahogyan olvashatjuk: „természetesen van valami a mélyén vagy a hátoldalon az egésznek, amiről nem tud beszélni senki, amiről nem akar tudni, és ezt nagyon fegyelmezetten, egybehangzóan teszi az egész család, ha sokszor megfojtanak egymást egy kanál vízben, akkor is, és nem szabad senkinek a tabukat bolygatni, és amiről nem beszélünk, az nincs. Pontosabban szólva, egyes dolgokról szabad csak beszélni, és az előírt módon, minden egyéb tilos.” (123) Azon is érdemes elgondolkodni, hogy az elbeszélő azt írja, hogy románul viszont nem dadogott, vagyis egészen furcsa pszichés konstellációt alkotott a saját kisebbségi létezése számára.

A családtagok tragédiája, hogy elvileg csak egymásra számíthatnának, hiszen nincsenek barátaik, a szociális kapcsolatok a rokoni, törzsi szerveződést követik. Ebben azonban nincs helye az empátiának, a másik iránti nyitottságnak, így mindenki magányos, és a közös rituálék sem teremtenek igazi közösséget. Ám nem sokan vannak olyanok, mint az elbeszélő, aki nemcsak érzi, hanem meg is fogalmazza, ki is mondja, hogy ő alapvetően idegennek érzi magát. Ennek pedig nem csak a család az oka, hanem a „létező szocializmus” is, mely „az embert könnyen kiforgatta minden otthonosságából” (144). Így aztán idegennek érezte magát az iskolában, a kollégiumban, és még inkább a laktanyában.

Megrendítő történet ez, s aligha véletlen, hogy annyit beszéltek róla az utóbbi időkben. Fontos könyv lett, hiszen sok újat mond Ceaușescu Romániájáról; többek között azt, hogy kisebbséginek lenni ebben az országban korántsem fekete-fehér léthelyzet. A magyarok nem csupán elszenvedték az elnyomást, hanem maguk is gyakorolták azt egymás között; a maguk körein belül tökéletesen reprodukálták a fennálló diktatórikus hatalmi viszonyokat. Mindehhez pedig hozzájárult a más regényekben is sokszor említett alkoholizmus, mely szétzilálta a családokat, tönkretette az életüket. S ezzel a szerző egy népszerű sztereotípiájával is leszámol, mely szerint a határon túli magyarok csakis rendes, becsületes, tisztességes emberek lehetnek.

A regény azonban mégsem áll össze. A könyv igen; hiszen az olvasó egy idő után automatikusan átvált a regényolvasásról arra, hogy önélet- és korrajzot olvas, családtörténetet, közelmúlt történetet, vagyis tényirodalmat. Annak nagyon erős anyag, regénynek azonban kevés. Márpedig a cím alatt ott olvasható zárójelben, hogy itt bizony regényről van szó, annak viszont nem eléggé kimunkált. Erősen kezd, ám ez az erő hamar kifulladásra, és a nyelve homogénné válik, az elbeszélő hangja pedig monológgá. Ráadásul olykor megpróbálkozik azzal, hogy a mikrotörténetet, a kicsi, életképszerű rajzokat nagyobb összefüggésekben értelmezze, a család viszonyait, családtagjai emberi minőségét és életútját elemezze, és ilyenkor rendre lapos általánosságokba csúszik. Vannak azonban csúcspontjai is a regénynek, mint például a katonaságról szóló fejezet, a családi disznótor elmesélése, vagy a nagy erdélyi árvíz leírása.

Ha azonban ezeken túlteszi magát az olvasó – márpedig érdemes túltennie –, akkor a könyv nagyon izgalmas olvasmánnyá válik. Egy gyerek, majd kamasz és fiatal felnőtt szemével látjuk végig a diktatúrát, annak emberi és ökológiai viszonyait, hétköznapi élethelyzetét, életlehetőségeit. Csupa olyan helyzetet, melyek egy része a határ innenső oldaláról is ismerős lehet, hiszen a nyílt beszéddel itt is komoly problémák vannak.

CSENDÉLET KÉT HALLAL ÉS EGY POHÁRRAL, 80×90 CM (AKRIL, VÁSZN) 2016.